כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת אמור ■ י"ח בעומר ■ ג' אייר ה'תשע"ו ■ 11.05.2016 ■ גליון מס' 376

תפוצה לכל קהילות ישראל

פרשת אמור

לנפש לא יטמא בעמיו

/ ר' אהרן דן קולמן*

מהות עניינו של דין זה נתבאר היטב בספר החינוך (מצווה רס"ג) וז"ל: משרשי המצווה, לפי שהכהנים נבחרו לעבודת השם בוך הוא, כמו שאמר הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם", על כן הרחיקם מן המת. כבר כתבתי למעלה שעניין הטומאה דבר נמאס ונאלח, וגוף האדם המת פירשו חכמים שהוא אבי אבות הטומאה, כלומר שיש לו טומאה חזקה עד מאוד, למעלה מכל טומאה. והעין הוא כי בהפרד מעליו צורת השכל החיה הטובה וישאר הוא לבדו, "בשגם הוא בשר" פחות וגרוע ומשתוקק אל הרעות, וגם ברעתו רבה החטיא הנפש היקרה בעודה שוכנת אצלו, על כן ראוי שיטמא כל סביביו בהתפשט מעליו כל הודו שזהו נפשו, ולא נשאר בו כי אם החומר הרע. וראוי באמת למשרתי השם להתרחק ממנו, זולתי בקרובים שהותר להם כי אחיהם בשרם הוא, וכל דרכי התורה נועם ונתיבותיה שלום, ולא רצתה לצערם כל כך כי יחם לבבם על הקרוב המת שלא יוכלו להתקרב תוך האהל אשר הוא בתוכו ולשפוך את רוחם ולהשביע נפשם בבכי עליו. וראיתי רמז אל הטעם הזה שכתבתי בטומאת המת, שאמרו זכרונם לברכה כי הצדיקים גמורים אינם מטמאין, ולפי הדומה כי הכוונה לפי שגופם טהור ונקי ולא החטיא נפשם אבל סייע לזכותה, ועל כן תעלה נפשם בנשיקה, ועל גיווס ישכון אור זרוע לעולם, עכ"ל.

ולפרש הדבר יותר, נראה, דהנה "המת" הינו אבי אבות הטומאה והיפוכו הוא "תם", שכן למדנו שכל סיבת הטומאה היא מחמת כך שהבשר הינו "פחות וגרוע ומשתוקק אל הרעות, וגם ברעתו רבה החטיא הנפש היקרה השוכנת אצלו", אולם, מטעם זה אדם הנותר "תם" ולא השפיל במאומה את נשמתו לפני גופו, אזי אין גופו מטמא כלל.

ואכן, יעקב אבינו נקרא "איש תם" בכתוב (בראשית כ"ה, כ"ז): "ויעקב איש תם יושב אוהלים", ובאמת איתא בגמ' תענית (ה,ב) לגבי יעקב בזה"ל: אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת, אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, אמר ליה מקרא אני דורש שנאמר "ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים", מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ופירש"י: לא מת - אלא חי הוא לעולם. בכדי - וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית נ' פסוקים ב', י') "ויחנטו" "ויספדו". מקרא אני דורש - והאי דחנטו חנטיא, סבורים היו שמת. מה זרעו בחיים - כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ, שהן בשבי, שהמתים אינן בשבי. אף הוא בחיים - שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו, כמו שמצינו במצרים "וירא ישראל" וגו', ודרשינן ישראל סבא, ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת, אבל חי היה, ע"כ.

ומשום כך מחוייבים הכהנים להיבדל כליל ממציאות זו שכן "קדושים יהיו לאלהיהם", ו"קדושים" היינו מופרשים ומובדלים, וכשם שקניינה של האשה לבעלה נקרא "קידושין" מלשון הפרשה והבדלות, וכדאיתא בגמ' קידושין (ב,ב): דאסר לה אכולי עלמא כהקדש, ע"כ. ובתוס' שם כתבו וז"ל: דאסר לה אכו"ע כהקדש - והרי את מקודשת לי, להיות לי מקודשת לעולם בשבילי כמו (נדרים מ"ח, א) הרי הן מקודשין לשמים, להיות לשמים. ופשטא דמלתא מקודשת לי, מיוחדת לי ומזומנת לי. ומיהו אם היה אומר טלית זו מקודשת לי אין נראה שיועיל, לגבי אשה במה שמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל, אבל בככר וטלית לא שייך למימר הכי, ע"כ.

ומשום כך כיוון שהמת מהווה את הסתירה המוחלטת להארת הקב"ה בעולם, שכן כל מציאותו כעת - היא רק חלק העפר המגושם שבו, אחרי שניטלה ממנו נשמתו אשר היא חלק אלוק' ממעל אשר על כן נצטוו הכהנים להתרחק בתכלית ריחוק מאותה המציאות ומן הדומה לה, כיוון שהם -

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

קידוש השם
"קידוש השם" כפי שהוא שגור בלשון העם וכן צרוב בתודעת הציבור הוא קשור עם המוות, וכך מפרש ספר החינוך (מצוה רצו)...
המשך בעמי 2

בטעם שאין מברכים שהחיינו בספירת העומר
השבלי הלקט (סדר פסח סי' רלד) כתב דברים מחודשים ביותר בענין אי ברכת שהחיינו על מצוות ספירת העומר...
המשך בעמי 3

שוויית קיץ
האם מותר או אסור להתגלח בימי העומר? האם במשך שנים סבלתי לשווא? או שמא בני הקהילה שאליה אני משתייך עושים שלא כהוגן?...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
ר' ישראל משקלוב
מסופר על ר' ישראל משקלוב, כי בעלותו ארצה בתשרי תק"ע, הגיע באוניה לנמלה של עכו. משם יצא בשיירת חמורים מעכו...
המשך בעמי 6

שביבים
■ משחתם בהם מום בם
■ ונקדשתי בתוך בני ישראל
■ וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם
■ בנים אתם לה' אלקיכם
■ ולא ירע לבבך בתתך לו
■ ונקדשתי בתוך בני ישראל
המשך בעמי 9

כל עצמם ומהותם הוא לעבודת ה' ולקרבתו.

ואולם פעמים שהדבקות במת מצווה היא, ואדרבה = על ידה דבק הוא האדם ביותר במקור החיים, ודבגמ' ברכות (י"ט, ב) הנה איתא "ולאחותו" מה תלמוד לומר, הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא, אמרת לא יטמא, יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצווה, תלמוד לומר "ולאחותו", לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצווה, ע"כ.

הרי לנו שהיטמאו למת מצווה - מחוייבת היא מעיקר הדין, ואדרבה למרום רום מעלתו מחוייב הוא לטפל בקבורת המת הראויה, כיון שהמצווה - היא היא מהות החיים, ואין לך דבקות בעצם החיים יותר מן הדבקות במעשה מצווה.

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה יעקב היה כל כולו דבוק בדבקות מוחלטת בקב"ה, וכשפרשה הימנו השכינה מחמת עצבותו לאחר מכירת יוסף - שוב היה נחשב כמת, וכשראה שוב את יוסף שנותר בצדקתו אמר (בראשית מ"ו, ל): "אמותה הפעם", כיוון שאז חזר להיות "תם". ומשום כך לאחר מותו התעסקו כל בניו בקבורתו כולל שבט לוי, כיוון שיעקב אבינו לא מת ונקרא חי במותו.

* מתוך ספרו "ספר מחנה דן" על פרשיות השבוע כרך א'.

קידוש השם

/ הרב יעקב הלוי פילבר

"קידוש השם" כפי שהוא שגור בלשון העם וכן צרוב בתודעת הציבור הוא קשור עם המוות, וכך מפרש ספר החינוך (מצוה רצו) את הכתוב בפרשתנו: "ונקדשתי בתוך בני ישראל" - "שנצטווינו לקדש את השם... כלומר, שנמסור נפשנו למות על קיום מצות הדת". והוסיף שם ספר החינוך והסביר: "כבר קיבלו חז"ל שלא נאמר מקרא זה בכל ענין ועבירה, ומפי הקבלה אנו חיים בכל דברי התורה, ובפירוש אמרו ז"ל: כי שלש מצות הן שחייב האדם שייהרג ואל יעבור בהן לעולם, והן: עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים". ומדבריו משמע כאילו קידוש־השם קשור למות ולשלש העבירות בלבד, אבל מפשוטו של מקרא ומסמיכות הכתובים: "ושמרתם את מצוותי ועשיתם אותם" להמשך: "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל" למדים אנו שקידוש השם וחלילה חילולו קשורים לכל התורה כולה, ולא רק למותו של האדם אלא בעיקר גם בחייו.

וכך מובא בתנא־דבי־אליהו־רבה (פ' כח): "ואהבת את ה' אלקיך - שאתה תהא מאהב שם שמים על הבריות, שתהא יודע דברי תורה, תהא קורא ושונה בדברי תורה, ותהא משאך ומתנך עם בני אדם באמונה, כדי שיהיו הבריות הרואים אותך יאמרו: אשרי פלוני שלמד תורה, כמה נאים מעשים שלו, כמה יפים דרכיו, אוי לו למי שלא למד תורה, העבודה שאנחנו גם כן נלמוד תורה ונלמד לבנינו תורה, ונצא שם שמים מתקדש על ידו ועליו הכתוב אומר: 'ישראל אשר בך אתפאר'. אבל בזמן שאדם קורא ושונה בדברי תורה, ואין משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הן אומרים עליו: ראו איש פלוני שלמד תורה, כמה רעים מעשיו, כמה מכוערים דרכיו, העבודה שלא נלמוד תורה ולא נלמד את בנינו תורה, ונמצא שם שמים מתחלל על ידו, ועליו הכתוב אומר: 'ויחללו את שם קדשי, באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו' - ולא ניתנה התורה אלא על מנת לקדש שמו הגדול".

קידוש השם וחלילה חילולו אינם מצטמצמים ביחסים שבין אדם לאדם בתוך כנסת ישראל בלבד, אלא הם חלים גם ביחסי ישראל עם אומות העולם גם בהם יש משום קידוש השם או חלילה חילולו: אבות האומה נחשבו למקדשי שם שמים מפני התנהגות המופת שלהם כלפי הנכרים, "אברהם אבינו בשעה שיצא להרוג את המלכים, בחזירתו יצא מלך סדום לקראתו, והיה כמדומה למלך סדום שאברהם לא יחזיר כלום, והיה מבקש ואומר לו לאברהם: בבקשה ממך, 'תן לי הנפש והרכוש קח לך' מיד 'ויאמר אברהם... הרמותי ידי אל ה'... אם מחוט ועד שרוך נעל... כבר נשבעתי שלא אקח כלום. באותה שעה קידש אברהם את שמו של הקב"ה, ועמד והחזיר את כל רכוש סדום ועמורה". (שם, פ' כה) ולעומת זאת מסבירה הגמרא מדוע נמנע יהושע מלהכות את הגבעונים? מפני שבועת הנשיאים. ושואלת הגמרא: האם חלה עליהם השבועה כלל והרי כיון שאמרו להם 'מארץ רחוקה באנו', ולא באו, כיון ששיקרו לא חלה עליהם שבועה כלל. אלא מדוע לא הרגום? משום קדושת השם. ואין כוונת הגמרא שעל ישראל לכלכל מעשיהם כדי להיראות יפה בעיני הגויים, אלא שעליהם לקיים התחייבות שקבלו על עצמם, גם אם הגויים מצדם השיגו את ההתחייבות במרמה.

מצות קידוש השם שהיא מהמצוות החשובות והיסודיות ביותר, יש לה בתקופתנו חשיבות נוספת, במיוחד כשחלקים לא מבוטלים בחברה הישראלית של עכשיו עומדים בפני אובדן דרך, מגששים באפילה ומבקשים תשובה יהודית למסגרת החיים שלהם, יש בכל מעשה או מחדל של הציבוריות הדתית ככלל וכל אדם דתי כפרט, משום קידוש השם או חלילה חילולו, על כן שומה עלינו לדקדק יותר במעשינו ולבדוק אותם לא רק לגופם, אלא גם לפי ההשלכה שלהם על כלל הציבור בישראל.

בטעם שאין מברכים שהחיינו בספירת העומר

/ הרב שמואל ברוך גנוט*

השבלי הלקט (סדר פסח סי' רלד) כתב דברים מחודשים ביותר בענין אי ברכת שהחיינו על מצוות ספירת העומר, ואלו דבריו: "ועוד כתב מה שלא נהגו לברך שהחיינו, לפי שזמן ספירה תלוי בקביעת פסח כמה דתימר 'וספרתם לכם ממחרת השבת', לכן נראה שאין מברכין עליו זמן, ודי לו בברכת זמן של יום טוב עצמו. ואינו דומה לסוכה ולולב שטעונין זמן ואינן נפטרים בזמן של יום טוב עצמו, דהתם איתחייב בזמן משעת עשייה ואם לא בירך משעת עשייה מברך בשעת קיום המצוה, ושופר נמי שטעון זמן שהרי יש בו מעשה של תקיעות ובכל הני סוכה ולולב ושופר אית בהו מעשה, מה שאין כן בספירת העומר", עכ"ל.

וכיסוד דבריו מצאתי במאירי בפסחים (ז, ב), שכתב: "שאלו הראשונים מפני מה אין מברכין זמן על הביעור הואיל ומזמן לזמן הוא בא ואם מפני שיכול לבדוק כל זמן שירצה הרי סוכה יכול לעשותה קודם החג וכשעשאה מברך זמן ותירצו בה שאין מברכין זמן אלא בדבר שיש בו קצת הנאה ונראה לי שמצוה שאין עיקרה לעצמה אלא להרחקת עבירה כגון בדיקה שהיא ליזהר ממציאת חמץ אין בה זמן. ומ"מ אף הם שאלוה לענין ספירת העומר ואין זה מספיק בה. **אלא שאני אומר שספירת העומר נפטר הוא בזמן של יום טוב**", עכ"ל. וכן הוא בספר המנהיג ועוד קדמונים.

ויש להבין בדבריו מספר נושאים: א) מדוע מצוות ספירת העומר תלויה בקביעת חג הפסח. על קושיה זו עמד הגרד"צ קרלנשטין זצ"ל בהרחבה בספרו מעגלי צדק, ע"ש. ועי' ספר החינוך מצוה ש"ו ובשו"ת אבני נזר ח"ב שפ"ד.

ב) השבלי הלקט כותב שלמרות שסוכה ולולב תלויים בחג הסוכות, אך מברכים עליהם לחוד שהחיינו, "דהתם איתחייב בזמן משעת עשייה ואם לא בירך משעת עשייה מברך בשעת קיום המצוה". והיינו שמעיקר הדין צריכים לברך שהחיינו על עצם עשיית הסוכה והלולב, וכדי' הש"ס פסחים ז, א: "העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. נטלו לצאת בו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב, ואף על פי שבירך עליו יום ראשון חוזר ומברך כל שבעה. העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו כו', נכנס לישב בה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה". רק שאנו מברכים שהחיינו בשעת ישיבתנו בסוכה ובשעת נטילת הלולב. וא"כ נמצא שמעיקר הדין צריכים לברך שהחיינו עוד בטרם החג, וא"כ ס"ל לשבה"ל שא"א לפטור מצוות אלו בברכת החג. ומשא"כ ספירת העומר, שא"א לברך עליה קודם החג, וכיון דהחג גורם לספירה, לכן כוללים את השהחיינו דהספירה, בברכת החג.

ג) עוד כתב דשאני שופר מספירת העומר, משום ש"ושופר נמי שטעון זמן, שהרי יש בו מעשה של תקיעות, ובכל הני סוכה ולולב ושופר אית בהו מעשה, משא"כ בספירת העומר". וראשית יש להעיר, הלא גם העושה שופר מברך שהחיינו, כדאיתא בהמאירי סוכה (מו, א), שכתב: "ובברכת שהחיינו מיהא נראה מדברי גדולי המחברים שאף העושה לעצמו שופר או מצה או מגילה או ציצית וכיוצא באלו מברך זמן, ואף בברייתא מצאנוה כן בהדיא בעושה ציצית או תפילין". וא"כ מדוע הוצרך לתירוץ חדש מתירוצו על סוכה ולולב, ולא תירץ שהחילוק בין שופר לספיה"ע הוא כהחילוק המבואר בין ספיה"ע לסוכה ולולב.

ואולי ס"ל להשבה"ל כמש"כ המאירי שם שו"גדולי המפרשים כתבו שלא נאמר כן אלא במצוה שיש בעשייתה קצת הנאה כסוכה ולולב, שיש בהם הרחבת הלב לעושיהן, אבל עשיית מצה ושופר ומגילה אין בעשייתן הנאה אלא טורח יתר והדברים רופפים", עכ"ל.

וכבר האריכו בזה הראשונים והפוסקים, שדעת הרמב"ם שמברכים על עשיית שופר ודעת המרדכי בפ"ג דסוכה דאין מברכים, והמג"א (בסי' תרמא) כתב שלא מברכים בשעת עשיית שופר משום דהוא להרבה שנים, אבל הסוכה רובה נעשית בכל שנה. ועי' לבוש (תרסב, ב).

עוד יש לשאול, דהשבה"ל כתב שאין מברכין שהחיינו על ספיה"ע, כיון דלית ביה מעשה. וצ"ע שהרי מברכים שהחיינו על קריאת המגילה, והשבה"ל עצמו הזכיר ברכה זו בהלכות פורים (סי' ר). וא"ת דשאני מגילה דסו"ס אית ביה מעשה מסוים של קריאה מתוך מגילה. הלא השבה"ל עצמו (ראש חודש סי' קסז) מסביר טעם אחר מדוע לא מברכים שהחיינו על ברכת הלבנה ("וזהו פי' להא דתני דבי ר' ישמעאל אילמלי לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים בכל חודש וחודש בברכה זו דיים ועל כן אין צריכין לברך בה שהחיינו, שהרי הן מברכין על חידוש שהן מתחדשין בזמן הקבוע להן"), ולא ביאר משום דלית ביה מעשה, וצ"ע.

והנראה בזה דאף דעצם הספירה נעשית בפועל ובמעשה ספירה, אך תכלית הספירה אינה בעצם הספירה, אלא לצורך עניינים אחרים, וכמש"כ הרמב"ם במו"נ (ח"ג פמ"ג) והחינוך (מצוה שו) שתכלית הספירה היא ש"נצטוינו למנות ממחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא". או כדי' האבודרהם (הלכו' ספיה"ע) שתכלית הספירה היא לצורך הבאת הביכורים, ונצטוו לספור מפסח ועד שבועות מ"ט יום, ואז ידעו אל נכון מתי חל חג השבועות ומתי יש לעלות לרגל ולהביא ביכורים. ונמצא ששונה מצוות הספירה שנועדה לצורך חיצוני, ולא לעצם מעשה הספירה, וע"כ חשובה כמצוה שאין בה מעשה בגוף המצוה.

ודודי הגרא"ש מאיר שליט"א ביאר בזה נפלא עפמש"כ בתשובות הגאונים שמותר לספור בשבת ספיה"ע, משום שמותר לחשב חשבונות של מצוה בשבת, וצ"ע הלא ספירה לכאו' אינה חשבון. וביאר הגר"א גרינצייג שליט"א בספרו קרואי מועד דאכן חזי' מהכא שתכלית הספירה הוא חשבון הימים, ולפי"ז נמצא דזה כבר עיקרו במחשבה ובלב ולא בדיבור הספירה. (ודומה למש"כ הב"י דאין מברכים על ביטול חמץ, משום שתכליתו בגמירות דעתו ולא באמירת הביטול). וידידי הרה"ג רבי שלמה מילגרום שליט"א ביאר

בדומה לזה, דאף דספירה נעשית ע"י דיבור, מ"מ עיקרה בכוונת הלב, שכל תכלית הספירה היא השרשת המספר בו עומדים היום בלבבו של הסופר, ולכן כיון דבמחשבה תליא, ל"ח מעשה, ועי' דבר אברהם בזה. ושפתיים יישק.

ולפי"ז מצינו הסברים בפוסקים מדוע לא מברכים שהחיינו על ברכת הלבנה וברכת החמה, עי' פר"ח ר"ס תכ"ו ופרמ"ג בא"א ושו"ת כת"ס או"ח ל"ד ועוד. ולהנ"ל אכן אא"ל דאין מברכים ע"ז שהחיינו מפני דל"ח מעשה, משום דשאני ספיה"ע כמשנ"ת.

*מחבר הספרים ויאמר שמואל, שלהי דקייטא ומשנת תפילין [אלעד]

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואל חיים ב. מרעננה: בזמנו כשלמדתי בישיבה, הייתה ברורה לי הלכה פשוטה, שבימי ספירת העומר לא מסתפרים ולא מתגלחים, כן הדבר גם בימי בין המצרים - שלושת השבועות (למנהג בני אשכנז), ואכן כל הבחורים בישיבה ואנשי הצוות (חלק מהם היו בכל מקרה מזוקנים כל השנה...) קיימו הלכה זו וזיפי האבל היו ניכרים על כולנו.

זה היה מציק, לא נעים, לא אסתטי, אבל מכיוון שכך ההלכה, קיימנו אותה בגבורה.

לימים, כשהתחתנתי ועברתי להתגורר בעיר אחרת, שמתי לב, כי רוב בני הקהילה שאליה אני משתייך, מתגלחים בימי הספירה תמידים כסדרם ומוספים כתגלחתן... האבלות כלל אינה ניכרת על פניהם, מגולחים הם למשעי...

כשניסיתי להבין פשר דבר, נעניתי בהיתרים שונים מרבנים שונים, שמעתי אף רב שמסר על כך שיעור שלם, ובו הוא הסביר מדוע אין כל בעיה להתגלח בימי העומר.

שאלתי היא: האם מותר או אסור להתגלח בימי העומר? האם במשך שנים סבלתי לשווא? או שמא בני הקהילה שאליה אני משתייך עושים שלא כהוגן? מהי עמדת ההלכה בנושא זה?

תשובה: אכן, צר לי בראותי כי הלכה זו רופפת בקרב ציבורים שלמים, אשר נאחזים בקרנות המזבח בהיתרים מהיתרים שונים, הן לגבי איסור הגילוח בימי ספירת העומר, הן לגבי איסור הגילוח בימי בין המצרים, והן לגבי איסור הגילוח בחול המועד (וביארתי סוגיה זו במקום אחר[א]) ובמקום לקיים הלכה זו כפשוטה, עוברים עליה בריש גלי.

הן אמת, נאמרו כמה היתרים וסברות להיתר בנושא זה, חלקם נכונים רק למצבים מסוימים, חלקם נכונים רק לזמנים מסוימים, וחלקם (המנסים להתיר באופן כללי) אינם נכונים הם לעניות דעתי, ואשתדל לבאר סוגיא זו:

הנה נפסק להלכה[ג] כי אין להסתפר מפסח עד ל"ג בעומר[ד] (ולדעת השולחן ערוך עד ל"ד לעומר) מחמת האבל[ה] על פטירת תלמידי רבי עקיבא בתקופה זו[ו].

ודבר ברור הוא כי תספורת הכוונה לכל מקום שיש שערות בגוף, הן שערות הראש והן שערות הפנים, והן שערות השפם, וכמו שמבואר דבר זה במסכת שמחות[ז] וברמב"ם[ח].

ולכן פשוט הוא ומוסכם שבעיקרון השולחן ערוך אוסר גילוח בימי הספירה.

אלא שבאו כמה רבנים והעלו כמה סברות להיתר ואביאם אחת לאחת ומה שיש לדון בדבריהם:

סברא ראשונה - מתוך ספר 'נפש הרב'[ט] בשם הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל: האבלות של ימי הספירה ושל ימי בין המצרים עד ר"ח אב, מקבילה היא לתקופת האבלות של ימי השנה באבלות על אביו ואמו (לאחר תקופת השלושים) ומכיוון שמבואר שאבל על אביו ואמו יכול להתגלח לאחר תום השלושים, לכשיגיע 'שיעור גערה'[י], וכבר כתבו הפוסקים[יא] שאדם הרגיל להתגלח בכל יום שיעור גערה הוא מיד לאחר יומיים שלושה, אם כן מכיוון שימי ספירת העומר הם מקבילים לתקופה שלאחר השלושים כאמור, אדם הרגיל להתגלח כל יום, ברגע שממתין מעט מלהתגלח מיד מגיע הוא לשיעור גערה, ומותר לו הגילוח, ולא אסר השולחן ערוך את הגילוח לכל ימי הספירה אלא למי שרגיל לגדל זקן, שאז אכן שיעור גערה הוא רק לאחר זמן רב וכמו בתספורת הראש, עכת"ד.

אולם לענ"ד יש לפקפק הרבה בסברת היתר זה, שהנחה זו שעליה מבוסס ההיתר, שהאבלות של ימי ספירת העומר מקבילה היא לתקופת השנה באבלות על אביו ואמו, אינה כתובה בשום מקום מדברי רבותינו הפוסקים, ואין זו אלא השערה בעלמא, ללא ביסוס מהמקורות[יב], ואדרבה יש להוכיח אחרת ממה שמבואר בהלכות אבלות שמותר לאבל על אביו ואמו להתחתן לאחר תום השלושים[יג], ואילו בימי ספירת העומר נהגו שלא לשאת נשים[יד], ומבואר שאין לדמות ולהשוות בין ימי ספירת העומר לתקופה כזו או אחרת באבלות על שבעת הקרובים, ואבלות זו על ימי הספירה עומדת היא לכשעצמה ללא שום השוואה לאבלות אחרת[טו], והרי יש מקומות שנהגו רק איסור נישואין ולא נהגו איסור תספורת כמבואר זה בטור[טז], ובאבלות על אביו ואמו לא מצאנו תקופה כזו שנישואין אסורים ותספורת מותרת, ועל כרחך שאין חובה עלינו כלל לנסות לדמות את מנהגי האבלות של הספירה ולמצוא להם מקבילה באבלות על אביו ואמו.

ואם כך, כל סברת ההיתר הנ"ל נשמטת ואינה מחזיקה מעמד, וגם אם נקבל היתר זה מכל מקום יש לחכות יומיים שלושה בין גילוח לגילוח כדי להגיע לשיעור גערה.

סברא שנייה - סברת הגר"א ליכטנשטיין זצ"ל[יז]: נפסק להלכה[יח] בשולחן ערוך בהלכות אבלות שגילוח השפם המעכב את האכילה אסור בתוך השבעה אך מותר לאחר השבעה בתוך השלושים, והסבר שיטה זו הוא שבאבלות שבעה נגזר על האבל להצטער, ואילו באבלות שלושים נאסר עליו רק להתעדן, וגילוח לצורך אכילה אין בו עידון אלא רק סילוק צער ולכן מותר הוא בתוך השלושים אך אסור הוא בתוך השבעה.

והנה, אדם הרגיל להתגלח כל יום, אינו רואה את גילוחו כעידון והתייפות, אלא להיפך, הוא מרגיש כיעור אם אינו מתגלח כמה

ימים, והגילוח אינו בא לייפוי אלא לסילוק צער, ואף שלפי מהלך זה יש להתיר לו להתגלח גם בתוך שלושים על אביו ואמו, ולא נהגו כך, מכל מקום לגבי אבלות ספירת העומר שהיא קלה יותר יש לסמוך על ההיתר הנ"ל , עכת"ד.

אך לענ"ד יש לפקפק גם בהיתר זה, שהרי גם היתר זה הוא בגדר השערה בעלמא ללא שום ביסוס, לשער שזה ההסבר העומד מאחורי שיטה זו ולפי זה להתיר גילוח בימי ספירת העומר, וכי מי יתקע לנו כף שאכן לכך התכוון המחבר? אולי ההסבר העומד מאחורי שיטה זו הוא אחר ופשוט יותר, כגון, שמכיוון שאבלות שבעה היא חמורה יותר מאבלות שלושים, לכן יש להתיר את גילוח השפם המעכב את האכילה רק בשלושים ולא בשבעה[ח], ומניין לנו לבנות בניינים של 'סילוק צער' ו'כוונת עידון'[ט]? הרי אם נלך לפי הסבר זה יש מקום להתיר אף גילוח בימי השבעה, שהרי מצינו באיסור רחיצה לאבל שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג, אבל רחיצה של הסרת זוהמא מותרת אף בשבעה[י], וכן אבל שיש לו בגד מלוכלך מותר לו להחליף לבגד מכובס אף בתוך השבעה כי זה נחשב כהסרת זוהמא[יא], ומבואר שגם בשבעה לא אסרו 'הסרת זוהמא' וא"כ מי שרגיל להתגלח כל יום, הגילוח אצלו נחשב כ'הסרת זוהמא' ויהיה מותר לו להתגלח אף בתוך השבעה?? אלא ודאי שאין לנו לבנות בניינים על יסודות רעועים ועל סמך זה להתיר הלכות, ועוד אוסיף ואקשה שהרי נפסק להלכה[יב] שמי שתכפוהו אבליו (לא הספיק לסיים את השלושים על מתו ומת לו מת נוסף רח"ל) מותר לו 'להקל בשערו', והקלת השער הכוונה לא לעשות תספורת נאה אלא רק להמעיט את כמות השער המכבידה עליו, ובכל זאת לא התירו זאת בתוך השלושים אלא למי שתכפוהו אבליו, הא לאו הכי - אין היתר, ומוכח שגם תספורת של הסרת ניוול אינה מותרת בתוך השלושים! וכל זה הוא גם אם נקבל את עצם ההנחה שהגילוח המצוי היום הוא רק גילוח של הסרת ניוול ולא מוגדר כגילוח של יופי והתעדנות.

וגם אם נקבל היתר זה יש לחכות יומיים שלושה בין גילוח לגילוח כדי להגיע למצב שהגילוח יהיה רק סילוק צער ולא התייפות גרידא.

סברא שלישית - היתר להתגלח לכבוד שבת: במשנה במסכת תענית[יג] מבואר שבשבוע שחל תשעה באב מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת, וביאר המגן אברהם[יד] שמה שלא התירו תספורת הוא משום שבכל מקרה אין רגילים להסתפר בכל שבוע, ומשמע לפי זה שגילוח למי שכן רגיל להתגלח בכל שבוע (ואף בכל יום) יש להתיר לעשות כן לכבוד שבת (ואף אם נחמיר בשבוע שחל בו תשעה באב שהרי למעשה גם כיבוס נהגו לאסור[טו] מכל מקום בימי ספירת העומר שהם קלים יותר יש להקל).

סברא רביעית - היתר ה'אגרות משה': כתב[טז] הגר"מ פינשטיין זצ"ל שמי שעוסק באיזו מסחר למלאכה, ואם לא יגלח את זקנו בימי הספירה ובימי בין המצרים יהיה לו הפסד ממון, מותר לו להתגלח, שלא נהגו במקום הפסד, אבל בשבוע שחל בו תשעה באב שאז הגילוח אסור מעיקר הדין (ולא רק מחמת מנהג) אין להתיר, עכת"ד (ואם מחמת איבוד פרנסה התירו יש להתיר גם למי שצריך להתגלח מחמת טעמי בריאות).

והנה יש לו לאדם לשקול היטב בפלס, האם אי הגילוח אכן יגרום לו להפסד ממון, הרי בזמננו היום רבים הם אנשי העסקים המכובדים שאינם מתגלחים, וזקן מעטר את פאות ראשם, ויש רבים ההולכים עם זיפים בכוונה וחושבים זאת לנוי, ובוודאי בחלק גדול מהמקרים יכול להסביר זאת כי אבלים אנו על בית המקדש שחרב, או על תלמידי רבי עקיבא, ויתקבל הדבר בהבנה, אך אם אכן אי הגילוח יעלה לו בהפסד ממון או איבוד המשרה, אזי אכן יש להתיר וכמבואר ב'אגרות משה'.

והנה מי שיש לו פגישה חשובה עם שר נכבד וחושש הוא שאם לא יבוא בהופעה נאותה לפגישה זו לא יעלה בידו עסקו ומסחרו, ומתגלח הוא לפי היתרו של האגרות משה הנ"ל, אין זה מתיר לו להתגלח בשאר ימי האבלות שנותרו לאחר הפגישה.

לסיכום: אתה הראת לדעת כי חלק מסברות ההיתר[יז] אינן עומדות על קרקע מוצקה (ואף אם נכונות הן מכל מקום הגבלות יש בהן כגון, המתנת זמן בין גילוח לגילוח, רק בזמנים מסוימים וכו') ולכן לעניות דעתי אין להתיר להתגלח בימי ספירת העומר אף למי שרגיל לגלח את זקנו בכל יום, ורק אם עושה זאת מחמת טעמי פרנסה (באופן שבאמת עלול לפגוע בפרנסתו) או בריאות, יש להתיר, ומי שקשה לו הדבר ביותר, יסמוך על ההיתר להתגלח לכבוד שבת שהוא היתר מבוסס, אבל יותר מכך אין להתיר[יח].

ואסיים בעוד כמה מילים: יהודי האבל על אביו ואמו, לא מחפש לעצמו היתרים כלל וכלל ומקיים את ההלכה כפשוטה, למרות שחלק גדול מההיתרים הנ"ל שייכים גם באבלות על אביו ואמו, אבל בזה אין הוא מחפש היתרים וכל מי שפוגש אותו מיד יודע לפי מראהו כי אבל הוא, ומנחמו, והאם אינו כדאי בית אלוקינו ותלמידי רבי עקיבא שנתאבל עליהם כראוי ולא נחפש לעצמנו היתרים כאלו ואחרים? הרי אי הגילוח זהו סמן האבלות היחיד הניכר לעין כל, ועל ידו נוכל לקדש שם שמים ברבים ולהפיץ את עניינם של ימים אלו ברבים גם בקרב הציבור שאינו שומר תורה ומצוות, ולכן מציע אני לך (לשואל) להמשיך במנהגך מקדמת דנא, שלא להתגלח בימי ספירת העומר, לקיים את ההלכה כפשוטה, ויהי רצון שבזכות שמירת ההלכה והתאבלות כראוי על חורבן בית המקדש, נזכה לראות בשמחתה, בגאולה השלמה במהרה בימינו אמן ואמן.

בשולי הגיליון: כמובן שאין בכל מאמר זה הסכמה להיתר גילוח על ידי מכונת גילוח ובעניין זה כל אחד יעשה כהוראת רבותיו.

א - התפרסם בעבר בפינה זו.
ב - שו"ע או"ח סימן תצ"ג סעיף ב'.
ג - ויש הנוהגים מר"ח אייר עד קרוב לחג השבועות עיין שו"ע שם סעיף ג' ברמ"א, ובמ"ב ובביאור הלכה שם.
ד - וזו ההבנה הפשוטה שמנהגי האבלות הם על פטירת תלמידי רבי עקיבא, אמנם עיין בשבלי הלקט סדר פסח סימן רל"ה שמבואר בדבריו הבנה מחודשת שפטירת תלמידי רבי עקיבא אינה הסיבה למנהגי האבלות אלא הסימן לכך שימים אלו הם ימים עלולין (עיין בערוך השולחן ריש סימן תצ"ג שימים אלו מוחזקים אצל כלל ישראל זה שנות מאות רבות כימי דין ואבל והרבה רעות עברו על עם ישראל בימים אלו עיין שם בדבריו) ומשום כך נהגו לא להסתפר ולא לשאת נשים כדי שלא נתפס במידת הדין המתוחה בימים אלו (כלומר שאין להתבלט בימים אלו) ועיין עוד מש"כ השבלי הלקט בשם אחיו רבי בנימים בטעם האיסור לשאת נשים בימים אלו.
ה - הן אמת שבתחילה נהגו רק איסור נישואין ואיסור תספורת הוא מאוחר יותר ולא נהגו בו בכל המקומות כפי שמובא בטור בסימן זה, אכך למעשה נפסק להלכה בשו"ע שאין להסתפר.
ו - פרק ז' הלכה י"א.
ז - הלכות אבל פרק ה' הלכה ב', ועיין באבן האזל שם על הרמב"ם.
ח - עמ' קצ"א.
ט - כמבואר בשו"ע יו"ד סימן ש"צ סעיף ד'.
י - עין בפתחי תשובה שם בשם הנו"ב והחתם סופר.
יא - ומה שהביאו שם לבסס סברא זו מת' פנים מאירות המובאת בפ"ת לאו"ח סימן תקנ"א שיש להתיר לאישה להסתפר בתשעת הימים שהרי יש מתירים תספורת לאישה אבלה אפי' בתוך שלושים ומכאן מוכח שמר"ח עד התענית האבלות מקבילה לתקופת השלושים, אין מכך כל ראיה, שכל כוונת הפנים מאירות לומר שאם באבלות חדשה יש שהקילו לאישה ודאי שיש מקום להתיר באבלות ישנה של בית המקדש (ובאבל על אביו ואמו דעת רוב הפוסקים שאם פוגע הרגל תוך שלושים אין להתיר לו להתגלח כי אע"פ שרגל מבטל שלושים [ושיעור גערה הרי כבר הגיע] מ"מ שיעור גערה לא יועיל קודם שיעברו שלושים יום - עיין בזה בשו"ת יבי"א חלק א' יו"ד סימן כ"ה - וא"כ ה"ה בימי ספירת העומר ובין המצרים, ולומר שבימי ספירת העומר אנו כבר בתקופת השלושים היא השערה שאין לה ביסוס כאמור, משא"כ כוונת הפנים מאירות ודו"ק)
יב - שו"ע יו"ד סימן שצ"ב סעיף א'.
יג - ודוחק לומר שהאיסור לשאת נשים אינו נובע מעצם החתונה, אלא מכך שלא יהיה אפשר לאורחים להשתתף בשמחה כי אבל על אביו ואמו אינו נכנס לבית המשתה כל י"ב חודש, שזהו דוחק גדול, ועוד שאם כך יוצא שמי שנוהג אבלות מפסח עד ל"ג בעומר

יוכל להתחתן עד ר"ח אייר ולהזמין לחתונתו אורחים שנוהגים את האבלות מר"ח עד חג השבועות, וכזאת לא מצאנו.

יד - ועוד יש להוכיח שאין לדמות התקופות מהא דהסכמת הפוסקים היא שבימי ספירת העומר אין להתיר להתחתן אף למי שעדיין לא קיים פריה ורביה כמבואר בשערי תשובה ובמ"ב ריש סימן תצ"ג, ואילו באבלות התירו למי שלא קיים פריה ורביה לישא אישה לאחר שבעת ימי האבלות כמבואר ברמ"א יו"ד סימן שצ"ב סעיף ב'.

טו - או"ח סימן תצ"ג.

טז - מתוך שיעור שמסר והודפס.

יז - שו"ע יו"ד סימן ש"צ סעיף א'.

יח - וכבר מצאנו שישנם ניהוגי אבלות שנוהגים רק בג' ימים הראשונים ויש איסורים הנוהגים בכל שבעת ימי האבל ויש הנוהגים בכל השלושים ויש שנוהגים בכל השנה (באבלות על אביו ואמו) והטעם הוא שככל שהולך הזמן ומתרחק האבלות נהיית קלה יותר (כמבואר בשו"ע סימן שצ"ד סעיף ד' ששלושה ימים הראשונים יראה האבל כאילו חרב מונחת לו בין כתפיו, משלושה עד שבעה כאילו זקוף כנגדו וכו') ומסתבר שזה הטעם העומד גם מאחורי השיטה האוסרת גילוח המעכב את האכילה בשבעה ומתירה בשלושים.

יט - אמת שהרמב"ן בספר תורת האדם שער האבל חילק בין מנהגי אבלות הבאים למנוע את השמחה כדוגמת תשמיש, שמחה, ותפילין, לבין מנהגי אבלות הבאים לצער את האדם כדוגמת איסור נעילת מנעל של עור ועטיפת הראש, אבל חילוקו היה כדי לחלק בין מנהגי אבלות דאורייתא למנהגי אבלות דרבנן, אבל אין הכרח כלל לומר שזה ההסבר לגילוח השפם בשלושים, והוכחה מלהקל שערו שמותר בשלושים רק למי שתכפוהו אבליו כמבואר בהמשך.

כ - עיין שו"ע יו"ד סימן שפ"א.

כא - פתחי תשובה סימן שפ"ט ס"ק ב'.

כב - שו"ע יו"ד סימן ש"צ סעיף ג'.

כג - דף כ"ו עמוד ב'.

כד - סימן תקנ"א ס"ק י"ד.

כה - כמבואר במג"א שם אך עיין בביאור הלכה שם סעיף ג' ד"ה 'וכן לכבוד שבת' שכביסה ותספורת שניהם שוין להקל'.

כו - שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד' סימן ק"ב וע"ע חלק ה' סימן כ"ד אות ט'.

כז - יש שהביאו בנידון זה את דברי הרדב"ז חלק ב' סימן תרפ"ז שהתיר להתגלח בימי ניסן ור"ח אייר, וכן התיר למי שמצטער להתגלח גם בשאר ימי העומר שהמצטער פטור מן המנהג כמו שהמצטער פטור מהסוכה, עכת"ד, ודבריו דחויים שהרי השו"ע להדיא אסר להסתפר ברר"ח אייר כמבואר בתצ"ג סעיף ג', ומה שכתב שהמצטער פטור, וכי המצטער פטור מן המצוות? והרי רבי יהודה ברבי אלעי סבל מכאבי ראש עד חג השבועות בגלל שתיית ד' כוסות של יין של ליל הסדר (נדרים מ"ט עמוד ב', ירושלמי פסחים פרק י' הלכה א') ולא פטר עצמו מחמת 'מצטער' ואין היתר של מצטער אלא במצוות סוכה בגלל שהתורה אמרה 'תשבו כעין תדורו', וע"ע 'מנחת אשר' על בראשית סימן ל"ט משכ"ב על דברי רדב"ז הללו (וע"ע ספר 'רץ כצבי' פסח סימן י"ח) ועוד שהרדב"ז בתשובה שם התיר לשאת אישה בימי העומר למי שלא קיים פ"ו או שאין לו מי שישמשנו, ואין הלכה כדבריו כמבואר בפוסקים, ומוכח שכל דברי הרדב"ז בת' הנ"ל דחויים מהלכה ואין לצרפם כלל ועיקר. עוד הביאו משכ"ב החת"ס בשו"ת יו"ד חלק ב' סימן שמ"ח, שכתב תוך כדי דבריו 'נ"ל עיקור דהמג"א וכל הפוסקים לא מיירי רק מתספורת הראש אבל מתספורת הזקן הנהוג עכשיו ומצער הרבה ומנוול אותן מאוד מזה לא דברו ולא עלה על לבם' והמעיין בדברי החת"ס שם יראה שדן לעניין חתן שנושא אישה בתוך ל' ימי האבל, שיש להתיר לו להסתפר ולהתגלח ביום חתונתו, ואז מוסיף להסתפק החת"ס אם יוכל להתגלח גם לאחר יום החתונה בימי השבע ברכות, ורוצה להוכיח מדברי המג"א שימן תקנ"א שאין רגילין להסתפר כל שבוע וא"כ כיוון שכבר התגלח ביום חתונתו אין להתיר לו להתגלח יותר בתוך אותו שבוע, וע"ז כתב שכל הפוסקים דברו על תספורת הראש אבל תספורת הזקן למי שרגיל להתגלח כל יום, אכן יש להתיר לו לכבוד שבת, או בשבעת ימי המשתה, אבל אין ללמוד מדברי החת"ס שרצה לומר שאין איסור גילוח שערות הזקן כלל בימי הספירה ובימי האבלות, למי שנוהג להתגלח בכל יום ודו"ק בכל זה. ובספר 'רץ כצבי' במעגלי השנה ב' סימן י"ד דן בארוכה בעניין זה ורוצה להעלות להיתר עפ"י מה שרצה לדייק בדברי הטור שכתב שהמנהג שלא להרבות בשמחה בימים אלו, ולא כתב עניין של אבלות כלשונות של פוסקים אחרים עיי"ש בדבריו, ואיני רואה הכרח לדבריו.

כח - שוב הראוני שהרב יהושע שלמה ון דייק שליט"א כתב על כך בהרחבה בכתב העת 'צהר' חלק ג' וז' וגם הוא הקשה על ההיתרים הנ"ל, ולא התפניתי כעת לעיין בכל דבריו ועוד חזון למועד בע"ה.

סיפור לשבת

ר' ישראל משקלוב*

מסופר על ר' ישראל משקלוב, כי בעלותו ארצה בתשרי תק"ע, הגיע באוניה לנמלה של עכו. משם יצא בשיירת חמורים מעכו לצפת, ועמו עולים רבים נוספים מליטא, הם ובני משפחותיהם. בדרכם ראו מטעים. לשאלתם, ענו מובילי השיירה הערבים, כי המטעים - מטעי זיתים. ר' ישראל, נרגש ונפעם מהמפגש הראשון עם פרי משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, עצר את השיירה, וכל אחד מאנשיה קטף חופן זיתים. ר' ישראל בירך "שהחיינו" בשם ובמלכות בראש, ואחריו החרו החזיקו כל העולים, ובשמחה עצומה נגסו בפירות. עד מהרה התוודעו גם לטעמו המר של הזית, ורצו לפלוט את אשר בפיהם ולזרוק את הפירות שנותרו בידיהם: "מרים הזיתים, מרים..." - "חס ושלום!" - השיב ר' ישראל, "חלילה לנו מלומר על פירות ארץ ישראל, כי מרים הם! פירות ארץ ישראל לעולם מתוקים הם..." והמשיך לאכול את חופן הזיתים כולו... אין ספק כי האירוע - בין אם היה במציאות, בין אם לאו - משקף את האיש, את אהבת ארץ ישראל שיקדה בלבו ואת נכונותו לקבל באהבה את הייסורים, שארץ ישראל נקנית בהם; את היותו נאה דורש, אך לא פחות מזה גם נאה מקיים.

מקום לידתו של ר' ישראל בן ר' שמואל אינו ידוע, וכן לא ידוע התאריך המדויק של הולדתו. נולד בערך בשנת תק"ל (1770). אביו היה ידוע כצדיק וכתלמיד חכם. על סבו, ר' עזריאל, ידוע כי עלה ארצה בשנת תקל"ב, כדי לבדוק את האפשרויות ליישוב אשכנזי בארץ. בדרכו חזרה לליטא, בהיותו באיזמיר, נפטר. ר' ישראל מייחס את עצמו לסבו זה ב"האמת מארץ תצמח", ובלי ספק, קיימת זיקה עמוקה בין הסב לבין נכדו, למרות שלמעשה לא הכירו פנים אל פנים.

אצל הגר"א למד רק בשנת חייו האחרונה. הוא שימש אותו בשנת תקנ"ז, ובעשרים הימים האחרונים לחייו של הגר"א לא מש יומם ולילה מעל יד מיטתו. למרות פרק הזמן הקצר, יחסית, ששהה במחיצתו של הגאון. הוא נחשב לאחד המובהקים שבתלמידיו, ואחר פטירתו עסק עם חברו ר' מנחם מנדל משקלוב בהבאת תורתו לדפוס. ר' ישראל סידר את פירושי הגר"א לשולחן ערוך אורח חיים.

לאחר מכן חזר לשקלוב, ובה היה מגיד מישרים. בערך עשר שנים הרביץ שם תורה ויראה.

בסוף שנת תקס"ט עלה ארצה בראש השיירה השלישית של תלמידי הגר"א. לצפת הם הגיעו בתשרי תק"ע. בצפת הם מצאו קהילה פרושית קטנה, שמנתה 40 משפחות - כ־150 נפש. בראשה עמד ר' מנחם מנדל משקלוב. מצבה החומרי היה קשה מנשוא. דרושה הייתה עזרה דחופה מן החוץ. ראשי העדה לא ראו דרך אחרת מאשר לשלוח לחו"ל אישיות חשובה ובעלת

המשך בעמוד הבא...

השפעה, שתצליח לקבוע "מעמד" מסוים ומתמיד בשביל העדה. לא נמצא מתאים למשימה כבדה זו יותר מר' ישראל. בשלהי חורף תק"ע, חודשים ספורים לאחר עלייתו ארצה, יצא דרך קושטא, ואחר יגיעות רבות הגיע לליטא. בעזרת ידידים ועסקנים, ובייחוד בעזרתו הגדולה של ר' חיים מוולוז'ין, הוא הצליח לארגן מקורות להכנסות קבועות. במסעו הגיע עד ורשה, עשה הסכם עם החסידים על חלוקת הכספים על פי מספר נפשות. הוקם ועד בוילנה בראש חלוקה.

בתוך המערבולת של הרפתקאות, אכזבות, עבודה קשה ועמל רב, שעברו על ר' ישראל, הוא הדפיס במינסק את ספרו "תקלין חדתין" על מסכת שקלים בשנת תקע"ג.

שלוש שנים שהה בנכר, ובתקע"ג חזר ארצה, בתקווה כי אחר שהבטיח את קיומה של עדת הפרושים, יוכל להתמסר ללימוד תורה ולהרבצתה. אולם בתקע"ג פרצה מגפה בצפת. יהודים רבים ברחו לירושלים, ור' ישראל ומשפחתו עמם. בדרך מתה עליו אשתו, ובירושלים מתו בזה אחר זה חתנו, בתו, בנו, בת נוספת ובן נוסף. באותו זמן הגיעה אליו שמועה מהגליל על מות הוריו במגפה.

נוגע ללב ומרשים כאחד תיאורו (בהקדמתו ל"פאת השולחן") פרק עגום זה שבחייו:

והייתי כשוכב בלב ים באש התבערה הנז' ואוהבי ורעי רחקו ממני, והייתי שוכב על הגג בוכה ומתנפל ומתחנן לפני אבינו שבשמים. ובתי הצנועה מרת שיינדל תח' הייתה גם כן קטנה חולה מוטלת על ידי, ודמעתי על לחיי, עיני ירדו מים על כל אשר עבר עלי וגדול כים שברי.

במצב זה נדר ר' ישראל "לסדר חיבור סדר זרעים בתלמוד ירושלמי עם שיטת קה"ק רבנו החסיד..." (הקדמה לפאת־השולחן).

כוח העמידה שלו וגדלות נפשו מעוררים הערצה. אחרי המגפה הוא שב לצפת ועמד בראש העדה, נשא אישה שנייה והקים משפחה חדשה. ר' מנחם מנדל משקלוב נשאר בירושלים, ועמו חלק מאנשי הכולל. היה על ר' ישראל לבנות הכול מחדש, מן המסד ועד הטפחות. גם בתקופה זו סבלה הקהילה צרות רבות. הערבים רדפו את היהודים, בעיקר את האשכנזים. אחרי הירצחו של ר' חיים פרחי בתקע"ט, הושלך ר' ישראל לבית הסוהר כדי לסחוט כסף פדיון. שוב ושוב היה על ר' ישראל להשיג סכומי כסף ניכרים, ולפנות שוב ושוב לעזרה מארצות הגולה.

בשנת תקפ"ה, שנה גשומה במיוחד, התמוטטו בתים רבים בצפת וקברו את היושבים בהם. גם ביתו של ר' ישראל התמוטט ובני ביתו ניצלו בנס. ר' ישראל ראה בכך נס וניסיון, על אשר אחר לשלם את נדרו, לחבר ספר על סדר זרעים, והלכות ארץ ישראל. בתקצ"ד הוכן הספר לדפוס, אולם מרד הדרוזים הבריח את אנשי צפת לכפר עין זיתון עד יעבור זעם. בעיר החריבו הדרוזים את הבתים וכל אשר בהם, וכן הרסו את בית הדפוס של ר' ישראל ב"ק. בנס נותר לפליטה כתב היד של "פאת השולחן". בסופו של דבר יצא הספר לאור רק בשנת תקצ"ו. ושוב עסק ר' ישראל בשיקום אנשי קהילתו ובתיהם...

בשנת תקצ"ז החריבה רעידת אדמה עזה את צפת. כאלפיים יהודים נספו, מאות ואלפים נותרו מתחת לעיי החורבות זמן רב, עד שהגיעה אליהם עזרה. ר' ישראל שהה אז בירושלים. הוא לווה סכומי עתק מהספרדים ופנה לחו"ל בבקשה דחופה לעזרה. הוא ארגן ושלח משלחת הצלה לטפל בנפגעים.

לאחר הרעש חוסלה למעשה הקהילה הפרושית בצפת. רק בודדים ממנה נותרו בעיר. רוב הניצולים קבעו את מושבם בירושלים, ור' ישראל עמהם. הוא המשיך להנהיג את הקהילה עד מותו. כך הוכרעה המחלוקת בין צפת לירושלים.

ר' ישראל נפטר בטבריה, בעת שיצא להירפא במעיינותיה בשנת תקצ"ט. הוא נקבר בטבריה. מקום קבורתו לא היה ידוע עשרות שנים. לפני שנים אחדות התגלה בבית הקברות בטבריה חלק שבור של מצבה, ועליו רשום שמו וספרו "פאת השולחן". החלק נקבע בתוך מצבה חדשה שהוצבה במקום בו נמצא החלק השבור של המצבה הישנה.

לר' ישראל, כתלמיד מובהק של הגר"א, הייתה זיקה עמוקה מאוד אל רבו, אותו הוא העריץ מאוד והשתמש בביטויים יוצאי דופן בכותבו עליו.

הקדמתו לספרו "תקלין־חדתין" מסתיימת בציפייה לגאולה:

ונזכה שיתקבצו כל אחב"י לארה"ק. וכיון שיקובץ נידחי ישראל, מתרוממת קרן צדיקים, וכיון שתתרומם קרן צדיקים, ירושלים נבנית; וכיון שנבנית ירושלים, משיח בן דוד בא ויבנה בית המקדש. גדול יהיה כבוד הבית האחרון, ומלאה כל הארץ דעה, ועלה כבוד ה' לעולם ועד, כן יהי רצון אמן.

האם מבוטאת כאן השקפתו על סדר מחייב של הגאולה המעוגן בסדר הברכות בתפילת שמונה עשרה? - בהחלט יתכן.

חתימתו מבטאת אף היא את תפישתו את עצמו: דברי הטרוד ונודד, כציפור נודדת מקינה, מתאבק בעפר רגלי חכמים עיני ולבי שם כל הימים עפר ארץ ישראל.....

ר' ישראל סידר והביא לדפוס את ביאור הגר"א על שו"ע או"ח. ואף כאן בהקדמתו - "הקדמת המסדר, וכללי הספר להדר" - מתאר הוא את תחושתו:

הנה צעיר אנכי לימים, נכסף להתאבק בעפר רגלי חכמים. על כן זחלתי ואירא מחוות דעי אף אני גם הלום אחרי רואי. אמרי נעם היקרים המסולאים בספירים, מרבותי החכמים הגדולים אשר קטנם עבה ממתני. פיהם פתחו בחכמה לספר אחד מיני אלף אלפי אלפים מקצות דרכי רבנו הגדול והקדוש המחבר נ"ע. ומי אנכי, בער מאיש ולא בינת אדם לי, לגשת אל הקדש פנימה? כי היתכן ליתוש שהוא ברמשים, שיערב לבו לגשת מול הדרת פני הארי המלך הגדול שבחיות הגיבורים והחלשים...

נכון כי סגנון מעין זה מקובל, אולם הערצת הגר"א ותחושת קטנותו לידו בולטת במיוחד.

אחרי פתיחה זו, הוא מסביר את דרך כתיבתו של הגר"א את הליקוטים, ואת דרך עבודתו והכנתו את דברי הגר"א לדפוס, מביא עשרה כללים ומסיים בדברים הבאים:

כל תוחלתי וסברי הוא זכותו הגדול, אשר זיכני השי"ת ב"ה לראות פני המלך בחיים חיותו, חצי שנה טרם נתבקש בישיבה של מעלה. וזכיתי לשרתו ולהיות כעבד לפני המלך, זה עשרים יום לפני גדיעתו. הרבה פעמים קריתי ושניתי לפניו, ולא זזה ידי ממנו, עד הלקח נזר תפארתנו מעל ראשנו, ונמס כל לבנו, אל הלקח ארון אלקים ואיננו. דברי אסקופה הנדרסת בפני רגלי

המשך בעמוד הבא...

ת"ח. ישראל בלא"א כמוהר"ר שמואל נרו יאיר בן האיש הירא אלקים המופלג המנוח מוהר"ר עזריאל זצ"ל משקלאו יצ"ו שנסע לארץ הקדושה. גם בהקדמתו ל"פאת השולחן", מרחיב ר' ישראל בסיפוריו בשבחו של רבו הגדול:

כאחד מדורות הראשונים... חבר יותר משבעים חבורים עד היותו בן ארבעים... היו לו ק"ג פרושים בפסוק א' משיר השירים ולא נמצא איש סופר מהיר שיכתוב כדעתו... זכהו (ה') להשגת אור כל התורה, בפנימיותה וחוצותיה... ובאר כל החכמות ואמר שהשיגם לתכליתם רק חכמת הרפואה ידע חכמת הניתוח והשייך אליה...

בנוסף לגדולתו בתורה מעלה ר' ישראל על נס את צדקותו, ומביא סיפורים ואירועים שונים בחייו המעידים על גדולתו במידות.

הוא מנמק את החלטתו לכתוב את ספר "פאת השלחן" בכך: זה הספר הוא דבר חדש שלא היה עדיין ואינו בפוסקים ולא בקבלה ולא במוסר - מצוות התלויות בארץ, מתוך שלא היו מעשיות לאורך שנות הגלות, לא נלמדו כמעט, ומאז הרמב"ם לא נכתב עליהם הלכה למעשה. תחום הלכתי זה הוא כ"מת מצווה", ובכתיבתו ובהוצאתו לאור של ספר זה מקיים ר' ישראל נדר שנדר בזמן המגפה בתקע"ג.

גם הקדמה זו לפאת־השולחן מסתיימת בתפילה לישועה, לבניין הגליל, ובא לציון גואל ברינה.

באגרת שכתב ר' ישראל לעשרת השבטים [סבר שהם בתימן] בשנת תקצ"א - "אגרת לעשרת השבטים" - הוא מבקש לעדכן את השבטים שהקשר עימהם נותק עוד בימי בית ראשון בכלל הספרות התורנית ומחבריה.

כתלמיד מובהק של הגר"א, ר' ישראל הוא איש הלכה מובהק. ראשו ורובו שקוע הוא בתורה. החל בצעירותו בתלמיד, אחר כך כמסדר ומביא לדפוס את תורת רבו, כרב ומגיד מישרים בשקלוב, ומה שמעורר השתאות יותר מכל - גם בצוק העתים - בהיותו בצפת האיש אשר על העדה. בעת שכיתת את רגליו ונדד בנכר למצוא מקורות מחיה ליישוב הפרושי, בעוברו אסונות בחייו הפרטיים, ומשברים והלאות בחיי הציבור שהנהיג. בכל עת הוא עוסק בתורה, לומד ומלמד, כותב ויוצר ומחדש ומפרסם ספרים.

המסיונר הארמן הגיע לצפת בשנת 1831 (תקצ"א). לבקשתו, מסר לו ר' ישראל את סדר יומו. הוא נהג ללכת לישון בשעה 9:00, קם לתיקון חצות ולמד תורה עד אור הבוקר, תפילת שחרית ושוב עיסוק בתורה. אחר הצהרים ישן כרבע שעה. על פי מקורות אחרים, בחודש אלול אך ורק למד תורה, ולא קיבל אנשים לשיחה. קיימת עדות, כי בשבת נהג לדבר אך ורק בלשון הקודש.

דבקותו בצפת נובעת מדבריו של הרמב"ם, כי הגליל קודם לירושלים בסדר הגאולה. המצוקה החומרית העיקה עליו ביותר. הוא לווה כדי לפתור בעיות דחופות ופנה בבקשות עזרה לוילנה ולאירופה. אפשר שעול ההתחייבויות והחובות מהווה אחד משיקוליו להתנגד לבניין ה"חורבה".

מעניין המכתב שכתב בתקצ"ז אחרי הרעש בצפת. במכתב הוא מבקש שהמתים ברעש לא יימחקו מרשימת מקבלי כספי החלוקה, והכסף שיגיע על שמם יוקדש לכיסוי חובותיהם. על מה מתבססת בקשה זו? - המתים רובם ככולם היו חייבים כסף לקופת הכולל ולמלווים אחרים. בתיהם שימשו כערבון להלוואות האלו. הבתים נחרבו ברעש, אך המלווים נותרו בחיים ודרשו את כספם.

זכה ר' ישראל, שספרו "פאת השולחן" יהיה עד ימינו אלו ובוודאי גם בעתיד, מנכסי צאן ברזל של הספרות ההלכתית על המצוות התלויות בארץ. זכות עצמית היא לו, וזכות מורו ורבו הגר"א אותו הוא מצטט ועליו הוא מסתמך במקומות רבים בספר.

חיבתו היתרה של ר' ישראל משקלוב לארץ ישראל באה לידי ביטוי כבר בהקדמתו לשו"ע או"ח. הוא מייחס את עצמו לסבו ר' עזריאל שנסע לארץ ישראל - סב, שכנראה לא הכיר אותו, אך ספג מדמותו וממעשיו. אהבת ארץ ישראל של הגר"א גם היא, בלי ספק, הייתה ידועה לו והטביעה בו את חותמה. ניסיונו של הגאון לעלות ארצה, חזרתו המסתורית לוילנה, תרמו גם הם את חלקם. חיבה, שהייתה רק בכוח, יצאה אל הפועל, אחר בקשתו של ר' מנחם מנדל משקלוב, אשר היה קשור נפש אליו ממש. בקשתו "לעמוד בעזרתו ולחונן הישוב ולבוא אצלו לארץ הקדש" - נפלה על אוזן כרויה. ולמרות רצונו "להישאר בחדר למודו ולא לבטל מסדרי עבודתו" ("האמת מארץ תצמח"). הוא עלה לארץ כיסופיו. ואפייני לו, מאז שעלה ארצה, לחתום את מכתביו במילים: עפר ארץ ישראל. ואין חרטה, ואין חזרה, ואין כניעה לקשיי החיים המתלווים לשהייתו בארץ:

"כי בייסורים רבים עמדה לי אשר זכיתי להסתפח בנחלת ה' ולהתגדר בעפרה זה שבעה ועשרים שנה. והרבה נתייסרתי והרבה יגיעות על תיקוני ישיבתה יגעתי וכמה הרפתק' עדו עלי מיום שבתי פחד דבר וחרב ורעב טעמתי ובשבי הקשה בסוגר ישבתי סבוני גם סבבוני אויבי בנפשי יקיפו עלי, ומה יעשה לי אדם אמרתי ובה' בטחתי ה' לי בעזרי עליו מרחם הושלכתי והרבה הצלתי ועזרתי אה"ק ואנשים בה בע"ה בכל כחי עבדתי והנהגות כולל צבור טהור בכל כחי עשיתי ועבודת למוד תורה ברבים קבעתי ויסודות ישוב אה"ק הרבה מחוץ ופנים יסדתי" (הקדמה לפאת־השולחן).

ארץ ישראל - בנגלה, מקום קיומן של מצוות התלויות בארץ, ולכך הוא נודר לחבר חיבור על מצוות אלו. והצד המעשי של הדברים עוסק ברכישת אדמות כדי לקיים מצוות אלו הלכה למעשה. ארץ ישראל - בנסתר, אתערותא דלתתא כדי לעורר אתערותא דלעילא. ארץ ישראל - מקום בו תבוא הגאולה, קיבוץ הגלויות והשבת המשפט - החזרת הסמיכה, ושתים אלו תחנות חשובות בדרכה. ר' ישראל עודד אנשים לעלייה. הוא פנה לעשרת השבטים בתקווה שסמוכיהם יחזירו עטרה לישנה.

קרוב לארבע מאות שנה היה נפוץ בירושלים ובשאר ערי הקודש בארץ ישראל מנהג, שמי שמת ולא הניח יורש בארץ ישראל, אפילו יש לו יורשים בחוץ לארץ, הקהל יורש את נכסיו. התקנה שתקפה הייתה בימיו של ר' ישראל משקלוב, קוממה אותו, והוא מתאר במכתבו פרטים מזעזעים: "שלוחי הפקידים באים ושוללים לעיני החולה את כל, ורואה שכתב לאחרים חילם". אך טבעי הוא שר' ישראל ינסה לבטל את התקנה. בר הפלוגתא הישיר שלו הוא ר' רפאל יוסף חזן, שכתב את שו"ת "חקרי לב". הוא נולד באזמיר, בתקע"ג, עלה לארץ ישראל

המשך בעמוד הבא...

ונתמנה רב בחברון, ובשנת תקע"ה - כר"מ וכשליח ציבור בירושלים. בספר השו"ת שלו הוא מצדיק את התקנה.

ניכרת מרירות רבה בדבריו של ר' ישראל נגד יחסם של הספרדים אל האשכנזים. הדברים מפורטים גם ב"האמת מארץ תצמח" וגם במכתבים רבים שלו, המצוטטים במאמרו של יצחק רפאל ל"תולדות הקהילה האשכנזית בארץ ישראל" בספר "ראשונים ואחרונים". הוא ניהל מאבק בלתי נלאה להתנתקות מהספרדים ולהשגת הכרה רשמית באשכנזים כקהילה נפרדת על ידי השלטונות התורכיים.

אגדה שהייתה מסורה בפי צאצאיו של ר' ישראל זצ"ל, שפעם הייתה שנת בצורת, ובשוק החיטים לא היו יכולים למצוא בשום אופן חיטים לאפיית מצות, וגם כסף החלוקה התאחר והוא היה אובד עצות. בעוד הוא יושב עם חבריו ועוזריו וחושב מחשבות מה לעשות בעת הצרה ההיא, הודיעו לו כי באו ערבים עם גמלים טעונים חיטים והם מבקשים אותו. הוא הודיע לערבים שאין לו עכשיו כסף לשלם להם, והם ניאותו לתת לו בלי כסף, רק על סמך פתק שישלם להם אחרי זמן מה. החיטים נתחלקו מיד בין אנשי העדה, והם אפו את המצות בשמחה רבה. הערבים לא באו לעולם לבקש את הכסף, ויהי לנס (ר' בנימין מינץ, תולדות הגאון המחבר פאת השולחן, הוצ' יד בנימין - בשם רא"מ לונץ, עמ' 5). לא ניתן לדעת אם התרחש אירוע זה במציאות, אם לאו, אך בלי ספק יש בו באירוע מן המאפיין את האיש, את תחושת האחריות שהייתה לו לאנשי עדתו, את היותו כתובת ראשונה בשעת מצוקה, את נכונותו ללוות שוב ושוב כדי להחיות את נפשם, את מוכנותו להתחייב לפרוע את החוב גם מבלי שידע מניין ישיג את הכסף, ואת העובדה שבסופו של דבר - דברים הסתדרו, בעיות נפתרו ומוצא נמצא, גם כשנדמה היה, שכלו כל הקצין. נס? - אולי, אך בבניין ארץ ישראל אין מצפים לנסים אלא מתחשבים בהם...

* על פי סקירתה של נחמה אריאל.

שביבים / שאול שיף

משחתם בהם מום בם

כשבא ר' שלמה מדובנא (מי שהיה המורה של בני "המשכיל" משה מנדלסון) להמבורג כדי להפיץ את החומשים עם "הביאור" של מנדלסון, ביקר בהזדמנות זו את רבה של המבורג, הרה"ג ר' רפאל הכהן. במהלך השיחה קבל ר' שלמה על כך שאין רוח חכמי ישראל נוחה מבן מנחם (משה מנדלסון). אמר לו ר' רפאל בלשון המשנה באבות: כל שאין רוח הבריות נוחה הימנו סימן הוא שאין רוח המקום נוחה הימנו. בהמשך השיחה נתגלגלו הדברים על דברי הרמב"ן המוכרים, כי שמו של כל איש ישראל וכל מאורע גדול בישראל מרומזים בתורה. שאל ר' שלמה את רבה של המבורג "האם הרב יודע רמז בתורה לשמו של בן מנחם?" חשב ר' רפאל מעט וענה: שמו ועניינו מרומזים בפרשת אמור: מ'שחתם ב'הם מ'ום ב'ם, ראשי תיבות - משה בן מנחם ברלין. נתפעל מזה ר' שלמה ואמר: ברוך ה' אשר הנחני בדרך אמת זו ונפרד מהרב רפאל הכהן ולא שב עוד לברלין לבית "המשכיל", וילך לאמשטרדם וישב בה עד יום מותו בשנת תקע"ג.

(וראה "דור דעה")

ונקדשתי בתוך בני ישראל

הצדיק רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע, בעל "נועם אלימלך", היה דורש ומבקש מאת אנשי שלומו, כי בכל עת של בטלה, יהיו כל מעייניהם בפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", שהיא מצוות עשה. וזו הייתה לשונו:

בכל עת ובכל רגע שאדם פנוי ואינו עוסק בתורה הקדושה, ובפרט בעת שהוא שוכב על מיטתו ואינו יכול להירדם או שהוא סתם יושב בטל לבדו בחדרו - יהרהר במצוות עשה "ונקדשתי בתוך בני ישראל". ידמה בנפשו ויצייר במחשבתו כאילו אש גדולה ונוראה בוערת לפניו ולהבותיה עולות עד לב השמים והוא לשם קדושת שמו יתברך שובר את טבעו ומפיל עצמו לתוך האש על קידוש השם. ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, נמצא שאינו שוכב או יושב בטל אלא מקיים מצוות עשה דאורייתא, שהיא יסוד האמונה והעמוד הגדול שכל בית ישראל נשען עליו.

וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם

מעניין שבחג השבועות מוזכר בתורה עניין הביכורים אבל אין מוזכר שזה יום מתן תורה. כותב על כך מי שהיה רבה של מרכז בני ברק ובית כנסת איצקוביץ', הרב יובל יוסף אורדנטליך זי"ל בספרו "פניני נפש": והדבר פשוט, כי קשה לציין ולקבוע את מתן תורה ליום מסויים ולקבוע מסמרות, למרות שאמנם נתנה תורה בחג השבועות. כי תורתנו הקדושה אינה מוגבלת ליום מסויים, היא נתנה לכל ימות השנה ולכל השנים. אשר על כן, כנראה, דווקא לא הוזכר יום נתינתה ממש בפועל.

(מתוך פנינים ואבני חפץ)

בנים אתם לה' אלקיכם

מסופר: שאל יהודי את ה"חפץ חיים" זיע"א, רבי: לשם מה זקוק העולם לחסידים ומתנגדים, ואף החסידים בינם לבין עצמם, חלוקים לקבוצות רבות, מהם שעיקר עבודתם בתפילה, ומהם שעיקר

עבודתם בתורה, ומהם עיקר עבודת ה' שלהם בשמחה וכו', לשם מה צריך קבוצות כה רבות?

השיב החפץ חיים: עד שאתה שואל אותי, שאל את הקיסר הרוסי, לשם מה יש לו הרבה סוגי חיילים? מהם רוכבי סוסים, מהם יורים בתותחים, מקצתם במטוסים, ומקצתם באוניות, ובחלקם חיילים הולכי רגל וכדו'. אין זאת - המשיך החפץ חיים - אלא שכל סוג וסוג מועיל לקיסר למלחמה בדרך שונה, שהרי חייל ההולך רגלי, אין בכוחו להלחם בחייל הנלחם מתוך אווירון, והיורים בתותחים, בכוחם לנהל מלחמה אף ממרחק של כמה פרסאות, ואפילו חיילי הקיסר המריעים בחצוצרת, תפקיד חשוב להם, שבתרועתם מחזקים הם את לב החיילים הנלחמים בשדה הקרב. משום כך - סיים החפץ חיים - נחלקים גם אנו לסוגים שונים, אבל בנים אנו להי אלקינו וכל אחד ואחד תורם את חלקו לעבודת ה', ויחדיו ננצח במלחמת היצר.

(וקראת לשבת עונג)

ולא ירע לבבך בתתך לו

באחת הפגישות ביניהם נתן הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א א שמעק טאביק (טאבאק להריח) להרה"ק רש"ב מפרשיסחא זיע"א. שאל רש"ב את רבי יחזקאל: מה שמת בתוך הטאבאק שזה כל כך מריח טוב? ענה לו הרה"ק מקוזמיר: שמתי בתוכו את ה"ולא ירע לבבך בתתך לו".

(מאמר יחזקאל)

ונקדשתי בתוך בני ישראל

על פסוק זה המובא בפרשת השבוע "אמור", מציעים חז"ל שני פירושים: פירוש ראשון: זהו המקור של מצוות קידוש השם, כלומר למת על קידוש השם. פירוש שני: "ונקדשתי" מלשון "קדיש", לדעת לומר קדיש על מי שנפטר, או לציון יום פטירתו של אדם (יארצייט).

בקשר לפירוש השני סיפר מי שהיה רבה הראשי של ישראל, הרב יונה מצגר שליט"א, סיפור אמיתי מרתק ומדהים שקרה: לפני שנים רבות חי לו זוג מבוגר חשוך ילדים שהיה נוהג לתרום כסף לישיבה מסוימת בעיר "פרשבורג", בראטיסלבה של היום, שהייתה בצ'כוסלובקיה של אז. התנאי היחידי של הזוג הנדיב היה שבגין תרומה זו ימנה ראש הישיבה בחור, או כמה בחורים שיאמרו "קדיש" עבור אותם אלה שאין להם מי שיגיד אחריהם את הקדיש. לימים נפטר בן הזוג והאישה נותרה לבדה אלמנה, ומכיוון שלא השכילה לנהל את עסקי בעלה באופן טוב נאלצה להגיע אל הישיבה ולבשר לראשה שעליה להפסיק לעת עתה את תרומתה בתקווה שביום מן הימים שוב תוכל להרשות לעצמה לתרום. אולם בטרם צאתה ביקשה מראש הישיבה בקשה מיוחדת, שימשיך להנהיג במקום את אמירת הקדיש הכל כך חשוב עבור אלה שאין להם מי שיאמר. ראש הישיבה נאות לבקשתה, האלמנה הודתה לו ויצאה בלב כבד ובעצבות רבה את המקום. מייד בצאתה החוצה פגשה האלמנה לפתע באדם הדור זקן לבן ומרשים שפנה אליה ושאלה מדוע היא נראית כה עצובה ומדוכדכת. האלמנה סיפרה לאדם זה את סיפורה בתמימות רבה ולאחר מכן שאל אותה: "כמה חסר לך?" האלמנה המופתעת השיבה לו ומיד הכין הוא המחאה עבור הסכום הגדול בו נקבה. בטרם העניק לאלמנה את ההמחאה ביקש ממנה שתואיל בטובה להשיג לו שני עדים על מנת שיוכלו להעיד בפני פקיד הבנק שאכן ההמחאה נחתמה על ידו. האלמנה ללא שהות מיותרת ניגשה אל הישיבה וחזרה עם שני עדים, וכך לאחר שקיבלה את ההמחאה ניגשה אל הבנק, וביקשה מן הפקיד להפקיד את התרומה בחשבון הישיבה. הביט בעיון הפקיד בהמחאה ומייד ביקש מהאלמנה להתלוות אליו וניגשו יחדיו אל תוך משרדו של מנהל הסניף. מנהל הסניף הביט בהמחאה, פלט אנחה ומייד נפל מתעלף על הרצפה. פקיד הבנק ביקש מהאלמנה להמתין בחדר סמוך וניגש לטפל במנהל וכשזה התאושש ניגש בהתרגשות רבה אל האלמנה וביקש לברר מי נתן לה המחאה זו. האלמנה סיפרה לו את סיפורה והמנהל הנרגש מחה דמעה והחל לספר לה את הסיפור הבא: "מי שכתב המחאה זו הוא אבי שנפטר השנה. בלילה שעבר התגלה אלי אבי בחלום וביקש ממני שאכבד ההמחאה הגדולה שתגיש לי אישה עבור כיסוי ההוצאות לאלה שלא אומרים עליהם קדיש". המשיך מנהל הסניף הנרגש את סיפורו: "אבי אמר לי עוד בחלום: "לצערי אתה שסרת מדרך התורה התחתנת עם גויה, וודאי אינך אומר עלי קדיש, ומי שכן עושה זאת הם אותם בני הישיבה שבזכות תרומתה החשובה של האלמנה מסייעים מאוד לנשמתי". "בבוקר", ממשיך המנהל לספר, "סיפרתי לאשתי את החלום והיא כמובן לא התייחסה"... שמעה האלמנה את הסיפור המרתק ואמרה: "יתרה מזו, אני יכולה להביא אליך את שני העדים שראו איך אביך המנוח חותם לי על ההמחאה"! הביאה האלמנה את העדים והציגה אותם בפני מנהל הסניף, ואתם יודעים מי היו אלה העדים? הראשון, הרב גרינוולד ז"ל, מי שהיה מגדולי רבני הונגריה בשנות השמונים של המאה ה-19. השני היה חברו הטוב ללימודים בישיבת פרשבורג, הרב יוסף חיים זוננפלד ז"ל, מי שהיה לימים רבה הראשון של העדה החרדית של ירושלים.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net